

Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym / Annales. Ethics in Economic Life 2018
Vol. 21, No. 2, May 2018, 7–28
doi: <http://dx.doi.org/10.18778/1899-2226.21.2.01>

Aniela Dylus

Cardinal Wyszyński University in Warsaw
Faculty of History and Social Sciences
Institute of Political Science
e-mail: a.d@wp.pl

Karolina Matyjaszczyk

Cardinal Wyszyński University in Warsaw
Faculty of History and Social Sciences
Institute of Political Science
e-mail: karolinamatyjaszczyk@interia.pl

Wolontariat pracowniczy. Istota, formy, przykłady

Employee Volunteering. Essence, Forms, Examples

Corporate volunteering is a social activity undertaken by employees with the support of their employer. Engaging in various charity actions is one of the most popular forms of implementing the principle of corporate social responsibility (CSR). In Poland, this institution has been known for a short time, but its importance and development are noticeable. The introduction of volunteering among employees takes various forms, depending on financial possibilities, commitment, free time and the needs of the beneficiaries. Volunteering also brings various benefits (both internal and external) as well as many difficulties and barriers that reduce the ability to engage in social projects.

This article presents the essence of employee volunteering, as well as its typology, form and scale of dissemination in Poland. As a complement to the analysis, there are examples of completed corporate volunteering programs.

Keywords: corporate volunteering, corporate social responsibility (CSR), corporate community involvement/investment (CCI)

JEL Classification M14, Z13

---

1. Wprowadzenie

W świecie biznesu wolontariat pracowniczy (WP) cieszy się dużym zainteresowaniem. Również w Polsce nie jest już instytucją nieznaną. Podobnie jak pokrewna mu społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (CSR – *corporate social responsibility*), bywa w różnych formach i na różne sposoby projektowany, realizowany, a także badany. Celem niniejszej refleksji jest najpierw syntetyczna rekonstrukcja istoty WP (2), a następnie charakterystyka i typologia jego form (3) oraz skali obecności w przedsiębiorstwach w Polsce (4). Dla dopełnienia kompleksowej prezentacji tej instytucji zostaną też przywołane wybrane przykłady wolontariackiego zaangażowania pracowników (5). Wykorzystane zostaną przy tym wyniki przeprowadzonych już badań nt. WP, programy polityki CSR wybranych przedsiębiorstw i raporty, a także obszerna literatura przedmiotu.

2. Istota wolontariatu pracowniczego

W próbach uchwycenia istoty WP mieszają się elementy definicyjne dwóch słów składających się na interesujące nas określenie. Definicje przywoływane w literaturze przedmiotu akcentują zarówno wolontaryjny charakter tej instytucji, jak i jego specyfikę wyznaczoną przymiotnikiem „pracowniczy”. Co więcej, w różnych raportach i opracowaniach dokładną charakterystykę WP – jego istoty, typów, form, barier, korzyści itp. – zwykle poprzedza się (często w odrębnych punktach) przypomnieniem czytelnikowi znaczenia wolontariatu jako takiego¹.

Zgodnie z najogólniejszym określeniem, *wolontariat pracowniczy to angażowanie się pracowników firmy w działalność na rzecz społeczności lokalnych czy organizacji pozarządowych*². Próbuując dokładniej uchwycić istotę WP, trzeba wyróżnić kilka jego cech charakterystycznych. Dla zachowania dyscypliny wywodów spróbujemy odpowiedzieć na kilka pytań. Kto działa? Dlaczego? Na rzecz kogo? Co robi? Jakie są tego efekty?

Wolontariuszami są **pracownicy firmy** (najczęściej chodzi tu o aktywność grupową), a poniekąd i sama **firma**. Zresztą zwykle to właśnie ona jest inicjatorem, a nawet tworzy programy WP. Zdarza się też, że sami pracownicy wychodzą z inicjatywą, po czym proszą pracodawcę o wsparcie³. Niemniej jednak pracownicy nie działają we własnym imieniu i na własny rachunek. Taka właśnie rola społeczna (pracowników) działających *pro bono* i udział

¹ I tak np. autor raportu (Marek Dudkiewicz) zatytułowanego *Wolontariat pracowniczy – między emocjami a racjonalnością* (Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011, s. 6–8) uznał za stosowne wyjaśnić najpierw „Pojęcie wolontariatu” oraz „Kim jest i co robi wolontariusz?”. Podobnie w tekście Martyny Kawińskiej (*Człowiek w perspektywie pracy a rozwój wolontariatu pracowniczego* [w:] *Przedsiębiorczość i obywatelskość w perspektywie katolickiej nauki społecznej*, red. S. Zaręba, A. Wysocki, Wyd. UKSW, Warszawa 2015, s. 231–251) omówienie „Wolontariatu pracowniczego w Polsce i na świecie” poprzedza charakterystyka „Idee wolontariatu”.

² I. Kuraszko, S. Augustyniak, *15 polskich przykładów społecznej odpowiedzialności biznesu*, Wyd. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2009, s. 052.

³ K. Żurek, *Wolontariat pracowniczy: angażowanie pracowników, bariery, korzyści*, <https://odpowiedzialny-biznes.pl/artykuly/wolontariat-pracowniczy-angazowanie-pracownikow-bariery> (data dostępu: 29.12.2017).

firmy w tych działaniach bodaj najmocniej wyznaczają specyfikę tego rodzaju wolontariatu. W związku z tym w ramach WP oprócz relacji wolontariusz – beneficjent, inne jeszcze relacje współokreślają jego istotę: wolontariusz – pracodawca oraz firma – społeczeństwo⁴. Do podejmowania określonej działalności pracownik bywa inspirowany i zachęcany. Jest ona wspierana przez zarząd firmy, a niekiedy organizowana czy nawet systematycznie programowana. Wolontariuszami w tym programie mogą być przy tym nie tylko pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę, ale też inne osoby współpracujące z pracodawcą na stałe na podstawie innych tytułów prawnych (umowa-zlecenie, tzw. samozatrudnienie, powołanie).

Deklaracje co do motywów WP zawarte są w jego definicjach. Jedną z odpowiedzi na pytanie: dlaczego pracownicy i cała firma angażują się w działalność społeczną, brzmi: „bo chcą” (pomagać). Instytucja ta przestałaby być wolontariatem, gdyby oznaczała aktywność wymuszoną. Cechę **dobrowolności** niekiedy wymienia się *explicite* wśród cech konstytutywnych WP, a niekiedy zakłada się ją. Wprost o dobrowolności mowa jest na przykład w definicji przygotowanej przez Instytut Wolontariatu Pracowniczego⁵:

Wolontariat pracowniczy (ang. Corporate Volunteering) to długofalowy program społeczny odpowiedzialnego pracodawcy, który propaguje i umożliwia dobrowolne, społeczne zaangażowanie wśród swoich pracowników⁶.

W słowach przytoczonego tu określenia: „program społeczny”, „społeczne zaangażowanie” można się też doszukać kolejnej cechy WP: **bezinteresowności**. Pracownicy pomagają innym, „poświęcając swój czas wolny od pracy”, zaś firma wspiera tę „działalność prospołeczną pracowników”, jak to napisano na stronie internetowej PGE⁷. Nie ukrywa się przy tym również **interesownych racji** podejmowania tej działalności. Ich ekspozowanie rodzi podejrzenie instrumentalnego traktowania WP⁸.

Adresatami WP są wybrane (przez pracowników lub firmę) podmioty: osoby fizyczne, instytucje wymagające wsparcia (szkoły, domy dziecka) lub organizacje pozarządowe i fundacje świadczące pomoc **słabszym i potrzebującym**. Okazuje się (choćby na podstawie badań przeprowadzonych przez Centrum Wolontariatu w 2008 r.), że beneficjentami pomocy najczęściej są różne placówki edukacyjne i opiekuńczo-wychowawcze. Chętnie pomagają się też dzieciom z ubogich rodzin i osobom niepełnosprawnym⁹. Chodzi tu zwy-

⁴ M. Kawińska, op. cit., s. 244.

⁵ Jest to pierwsza w Polsce organizacja pozarządowa zajmująca się rozwojem WP. Jej założycielką jest Izabela Dyakowska.

⁶ *Wolontariat pracowniczy w 10 krokach – Fundacja Jeden Drugiemu*, s. 3, http://www.jedendrugiemu.pl/docs/Broszura_DRUK.pdf (data dostępu: 29.12.2017). Cechę dobrowolności akcentuje się też w innych definicjach WP, np. w tej wskazanej przez Instytut Wolontariatu Pracowniczego, która przyjmuje, że WP jest to: *długofalowy program społeczny realizowany przez pracodawcę, który propaguje i umożliwia społeczne zaangażowanie i kompleksowo wspiera swoich pracowników i ich bliskich w dobrowolnej i świadomej działalności charytatywnej na rzecz i w partnerstwie z organizacjami społecznymi i instytucjami publicznymi. Wolontariat pracowniczy*, <http://wolontariatpracowniczy.pl/wpisy/wolontariat-pracowniczy> (data dostępu: 29.12.2017).

⁷ *Wolontariat pracowniczy*, <https://www.gkpgge.pl/Fundacja/Programy/Wolontariat-pracowniczy> (data dostępu: 29.12.2017).

⁸ Szerzej na temat także interesownych racji WP, np. wykorzystywania go do budowania pozytywnego wizerunku firmy, do inwestowania w kapitał ludzki i społeczny. Cf. zamieszczony w tym tomie tekst: A. Dylus, *Wolontariat pracowniczy. Partycypacja w społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa czy nowa forma wyzysku?*

⁹ K. Żurek, op. cit. s. 29–42.

kle o podmioty z bezpośredniego otoczenia społecznego firmy, ale beneficjentami mogą być też potrzebujący w otoczeniu dalszym, np. w krajach rozwijających się. Przykładowo, pracownicy firmy Celgene budowali dom kultury na Sri Lance i opiekowali się dziećmi w przedszkolu w ramach wolontariatu zagranicznego¹⁰.

Zróżnicowanej palecie adresatów WP odpowiada **różnorodna aktywność** w jego ramach: od korepetycji, nauki języków czy prowadzenia warsztatów dla dzieci w świetlicy środowiskowej, przygotowania paczek świątecznych wybranym rodzinom, zorganizowania festynu czy zawodów sportowych, odmalowania sali szpitalnej, zbudowania placu zabaw poprzez sadzenie drzew i porządkowanie terenów zielonych po pomoc prawną organizacjom pozarządowym. Bardzo często WP łączy się z wyjazdem pracowników w teren. Firma albo sama organizuje tę działalność, albo wspiera spontaniczną, samodzielną aktywność pracowników, udzielając im kilku godzin lub całego dnia wolnego na pomoc społeczną¹¹, finansując zwrot kosztów: podróży, wyżywienia i noclegu, ubezpieczenia itp. Odrębną (choć kontrowersyjną!) formą aktywności firmy jest łączenie wyjazdów integracyjnych z pracą wolontariacką.

3. Formy wolontariatu pracowniczego i ich typologia

Efektom podejmowanych w literaturze przedmiotu prób porządkowania zróżnicowanych w treści i formie aktywności w ramach WP są różne klasyfikacje. Nie zawsze są one wystarczająco precyzyjne, m.in. ze względu na brak przyjęcia jednoznacznych kryteriów wyróżniania poszczególnych rodzajów WP lub zastosowania w danym podziale jednocześnie kilku kryteriów. Zaprezentowana niżej typologia daje jednak pewne wyobrażenie o różnorodności tego wolontariatu.

Podstawą typologii przywoływanej w kilku opracowaniach¹² są **podmiot inicjujący** oraz **charakter podejmowanego działania**. Według tych dwóch kryteriów wyróżnia się kilka form WP.

- (1) Udział w ogólnopolskich akcjach społeczno-charytatywnych; ich inicjatorami nie są ani pracownicy, ani pracodawcy, ale inne podmioty (organizacje pozarządowe, fundacje); pracownicy – zachęceni przez firmę do udziału w jakiejś akcji i przy jej wsparciu – angażują się w działania pomocowe.

¹⁰ *Wolontariat pracowniczy za granicą /Projekt Abroad*, <https://www.projects-abroad.pl/projekty/wolontariat-pracownicze> (data dostępu: 29.12.2017).

¹¹ Przepisy prawa nie określają sposobu realizowania działań w ramach WP, nie określają także obowiązku udzielenia pracownikom dnia wolnego od pracy z przeznaczeniem na aktywność wolontariacką. Decyzja w zakresie przyznania dnia wolnego od pracy z zachowaniem prawa do wynagrodzenia zależy do pracodawcy. W praktyce bardzo często zdarza się, że każdemu pracownikowi, który chce włączyć się w akcje WP, przyznaje się jeden dzień dodatkowego płatnego urlopu.

¹² D. Lustyk, *Wolontariat pracowniczy jako narzędzie budowania kapitału społecznego firmy* [w:] *Człowiek i organizacja – dylematy współczesnego zarządzania*, red. W. Harasim, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2014, s. 87–89; P. Komosa, D. Dorska, *Wybrane aspekty prawne wolontariatu pracowniczego*, s. 11–15, http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/aspekty_prawne_WP.pdf (data dostępu: 29.12.2017); Forum Odpowiedzialnego Biznesu, *Wolontariat pracowniczy* [w:] *Encyklopedia CSR*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/hasla-encyklopedii/wolontariat-pracowniczy/> (data dostępu: 29.12.2017).

- (2) W autorskich programach społecznych przedsiębiorców inicjatywa wychodzi z ich strony. Zarząd firmy opracowuje (lub zleca wyspecjalizowanej organizacji) jakiś projekt społeczny i namawia pracowników wszystkich szczebli do uczestnictwa. Odmianą tej formy są organizowane przez firmę wyjazdy integracyjne lub szkoleniowe połączone z wolontariatem.
- (3) Z kolei inicjatorami autorskich lokalnych projektów pracowniczych są sami pracownicy. To oni muszą dokonać rozeznania potrzeb lokalnej społeczności, wskazać adresatów, zająć się logistyką i przekonać zarząd firmy do sensowności wsparcia (finansowego lub organizacyjnego) danego projektu. Wyboru zwykle dokonuje się komisyjnie w drodze konkursu. Pracownicy najczęściej inicjują takie działania, których efekty są bezpośrednio widoczne, np. organizacja zawodów sportowych w pobliskiej szkole lub uroczystości św. Mikołaja w miejscowym domu dziecka.
- (4) Podobnie w przypadku zbiorów pracowniczych – pieniędzy lub darów materialnych (żywności, ubrań, zabawek, książek, środków higieny itp.) – inicjatorami są pracownicy, zaś firma przekazuje darowiznę wybranej organizacji pozarządowej lub instytucji publicznej. Zaangażowanie w takie przedsięwzięcia organizacji pozarządowych (NGO-ów, non-government-organization), kompetentnych w identyfikacji potrzeb w danym środowisku, stwarza większe prawdopodobieństwo, że zebrane środki trafią do prawdziwie potrzebujących.
- (5) Program tzw. składki pracowniczej, wspierającej wskazany przez firmę zbożny cel, a potrącaney z wynagrodzenia, inicjowany jest przez przedsiębiorcę. Taka darowizna, wymagająca pisemnej zgody pracownika, przekazywana jest następnie na konto jakiejś organizacji pozarządowej lub instytucji społecznej.
- (6) Odmianą zbiórki pracowniczej, inicjowanej i organizowanej przez pracodawcę wspólnie z jakąś jednostką medyczną, jest akcja krwiodawstwa. Firma nie tylko udostępnia pomieszczenia na ten cel, ale zwykle nagradza pracowników-krwiodawców np. dniem wolnym od pracy.

Ze względu na **czas trwania** działań wolontariackich wyróżnia się dwa rodzaje WP¹³:

- (1) WP długoterminowy, np. kiedy firma podejmuje z jakąś fundacją współpracę trwającą kilka miesięcy lub lat albo w ramach wolontariatu zagranicznego decyduje się na udział w pomocy rozwojowej, co wiąże się z dłuższym pobytem wolontariuszy za granicą.
- (2) WP krótkoterminowy; dzieli się dalej na wolontariat okresowy i jednorazowy. Pierwszy podejmowany jest periodycznie w pewnych okresach, np. przygotowanie paczek świątecznych albo „tornistrów pełnych uśmiechu” przed rozpoczęciem roku szkolnego. Przykładem drugiego mogą być działania pomocowe ofiarom klęsk żywiołowych.

Uwzględniając z kolei kryterium **spontaniczności**, wyróżnia się jeszcze inne formy:

- (1) WP akcyjny jest realizacją spontanicznego odruchu serca, indywidualnego pomysłu pracowników reagujących na jakąś palącą potrzebę.

¹³ K. Żurek, op. cit.,; M. Kaźmierczak, *Wolontariat pracowniczy jako przejaw społecznej odpowiedzialności nie tylko dużych przedsiębiorstw*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2016, t. 4, nr 10, s. 26.

- (2) WP systemowy (stały) jest natomiast elementem strategii społecznej firmy, często włączonym w jej program społecznej odpowiedzialności. Jako taki jest organizowany przez firmę, która np. realizuje jakieś stałe projekty i zachęca pracowników do uczestnictwa albo rozpisuje konkursy lub przyznaje granty na pomysły pomocowe zgłaszane przez pracowników.

Biorąc pod uwagę to, **czym dzielą się** wolontariusze, można wyróżnić dwie odmiany WP:

- (1) Wolontariat czasu – w jego ramach beneficjentom ofiaruje się swój wolny czas. Pomaga się im w różny sposób (zależnie od aktualnej potrzeby – biedy, której chce się zaradzić), jednak bez związku z wiedzą i profilem zawodowym pracowników. Taki charakter ma zazwyczaj wolontariat akcyjny.
- (2) Wolontariat kompetencji¹⁴ oznacza pomoc ściśle związaną z profilem firmy i kompetencjami jej pracowników – z ich wiedzą, umiejętnościami, doświadczeniem zawodowym. Przykładem jest chociażby darmowy przewóz dzieci na kolonie przez pracowników firmy transportowej lub kurs komputerowy adresowany do seniorów w celu przeciwdziałania ich wykluczeniu cyfrowemu, a prowadzony przez pracowników firmy IT.

Uwzględniając wreszcie **sposób kontaktu z beneficjentami** wyróżnia się dwie kolejne odmiany WP:

- (1) Wolontariat bezpośredni wiąże się z bezpośrednim, osobistym kontaktem pracowników z beneficjentami, np. w siedzibie jakiejś instytucji społecznej.
- (2) Wolontariat pośredni (e-wolontariat, wolontariat wirtualny, wolontariat on-line) oznacza wykonywanie zadań *pro bono* za pośrednictwem internetu, np. pomoc organizacji pozarządowej w założeniu i prowadzeniu strony internetowej, wykonywanie tłumaczeń, przygotowanie materiałów promocyjnych, projektów graficznych itp.¹⁵

Choć przedstawiona tu klasyfikacja daleka jest od typologicznej ostrości, daje pewien wgląd w wielość sposobów realizowania WP. Jest próbą uporządkowania pluralizmu jego form, co syntetycznie pokazuje Tabela 1.

Tabela 1. Typologia form wolontariatu pracowniczego

Kryterium podziału	Formy wolontariatu pracowniczego
Podmiot inicjujący i charakter działania	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Udział w akcjach społeczno-charytatywnych, organizowanych przez NGO lub fundacje ▪ Autorskie programy społeczne przedsiębiorców, niekiedy łączone z wyjazdami integracyjnymi lub szkoleniowymi ▪ Autorskie lokalne projekty pracownicze ▪ Zbiórki pracownicze ▪ Składki pracownicze ▪ Akcje krwiodawstwa

¹⁴ O wolontariacie kompetencji wspomina się w wielu tekstach. Cf. m.in. K. Żurek, op. cit.

¹⁵ U. Gołaszewska-Kaczan, *Przyszłość wolontariatu pracowniczego – e-wolontariat?*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2017, vol. 20, nr 3, s. 97–105. M. Dudkiewicz (op. cit., s. 26–27) niesłusznie utożsamia wolontariat czasu z bezpośrednim, a wolontariat kompetencji z wolontariatem zapośredniczonym przez internet. Trafnie zestawia jednak z sobą cechy jednego i drugiego.

Kryterium podziału	Formy wolontariatu pracowniczego
Czas trwania działań wolontariackich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ WP długoterminowy ▪ WP krótkoterminowy <ul style="list-style-type: none"> – WP okresowy – WP jednorazowy
Spontaniczność działań	<ul style="list-style-type: none"> ▪ WP akcyjny ▪ WP systemowy (stały)
Przedmiot daru (czym się dzielą wolontariusze)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wolontariat czasu ▪ Wolontariat kompetencji
Sposób kontaktu z beneficjentami	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wolontariat bezpośredni ▪ Wolontariat pośredni (e-wolontariat, wolontariat wirtualny, wolontariat on-line)

Źródło: opracowanie własne

4. Wolontariat pracowniczy w Polsce

Pierwsze przejawy pracowniczych akcji wolontariackich pojawiły się w Polsce na początku XXI wieku. W 2002 r. powstał pierwszy program koordynujący tego typu działania – Wolontariat Biznesu stowarzyszenia Centrum Wolontariatu. WP w polskich firmach zazwyczaj rozpoczyna się od świadomego kroku pracodawcy, który udostępnia pracownikom informacje o możliwościach konkretnego zaangażowania i proponuje wybór danego działania. Nierzadko zdarza się również, że pracownik zgłasza się na ochotnika do organizacji dobroczynnej, po czym prosi pracodawcę o wsparcie (finansowe albo organizacyjne).

W porównaniu z przedsiębiorstwami amerykańskimi czy zachodnioeuropejskimi, zainteresowanie WP w Polsce jest znacznie mniejsze (to samo dotyczy CSR). Podczas gdy w USA już w 1992 r. aż 31 proc. przedsiębiorstw przebadanych przez *Points of Light Foundation* realizowało programy WP, a w 1999 r. – 81 proc., zaś pod koniec pierwszej dekady XXI w. dotyczyło to 90 proc. przedsiębiorstw z listy *Fortune 500*¹⁶, w Polsce jedynie nieliczne firmy mogą się pochwalić wdrożeniem tej instytucji czy zamiarem jej wdrożenia. Wyniki kilku badań WP prowadzonych w ostatnich latach w Polsce¹⁷ nie pozostawiają w tym względzie wątpliwości. Zgodnie z danymi II Ogólnopolskiego Badania Wolontariatu Pracowniczego z 2012 r., przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w 210 największych firmach, jedynie 5–7 proc. z nich prowadziło programy z tego zakresu, 18 proc. rozważało ich wdrożenie, a 39 proc. planowało to uczynić w cią-

¹⁶ U. Gołaszewska-Kaczan, *Zaangażowanie społeczne przedsiębiorstwa*, Wyd. UwB, Białystok 2009, s. 107.

¹⁷ Niezmiernie interesujące badania przeprowadzone w ramach projektu „Pracowniczy e-wolontariat kompetencji” wdrażanego przez Instytut Spraw Publicznych w partnerstwie z Fundacją Orange w 2011 r. miały charakter badań jakościowych. Świetnie opracowany raport z tych badań informuje, co pracownicy (2 grup dyskusyjnych po 8 osób) i specjaliści ds. CSR sądzą nt. WP. Nie rejestruje natomiast skali wdrożenia WP w Polsce (nie było to celem tych badań). Cf. M. Dudkiewicz, op. cit.,

gu kolejnego roku¹⁸. Wprawdzie w porównaniu z wynikami pierwszego takiego badania z 2008 r., kiedy jedynie w 2 proc. przebadanych firm (z listy 600 największych w Polsce) stwierdzono podejmowanie działań wolontariackich, a kolejne 17 proc. rozważało ich wprowadzenie¹⁹, w 2012 r. odnotowano pewien wzrost, ale generalnie zainteresowanie WP w polskich firmach nie jest zbyt wysokie.

Znamienne, że w Polsce WP najczęściej funkcjonuje w filiach firm globalnych. Chodzi tu przede wszystkim o duże korporacje, które nierzadko przeszczepiały wzorce CSR ze swoich zachodnich firm-matek. Analiza największych 100 polskich firm z Listy 500 „Polityki” pokazuje, że w przypadku prawie 4 na 10 z nich (37 proc.) można znaleźć publicznie dostępne informacje o własnych programach wolontariackich lub udziale pracowników w różnych przedsięwzięciach dobroczynnych. Rzadziej na wdrożenie WP decydują się małe i średnie przedsiębiorstwa – przede wszystkim z powodu barier finansowych (na to wskazuje badanie Centrum Wolontariatu z 2008 r.), a także obaw przed zaangażowaniem się pracowników w działania wolontariackie w czasie pracy²⁰.

5. Przykłady wolontariatu pracowniczego w Polsce

Niektóre firmy informację o swoich programach WP poprzedzają wzmianką o posiadaniu kodeksu etycznego, który m.in. reguluje tę część zaangażowania społecznego. Charakteryzując niżej przykłady WP wybranych firm, odnotowujemy także odnośne zapisy kodeksowe²¹.

Tchibo

WP w Tchibo Warszawa jest jednym z najważniejszych programów z zakresu zaangażowania społecznego. Prezentuje się go jako program „3xWIN”, gdyż z jego realizacji korzystają i pracownicy, i firma, i społeczności lokalne.

W Tchibo Warszawa program WP „Wolontariusz Tchibo. Chcę pomagać!” ma formę konkursu, do którego może zgłosić się każdy zainteresowany pracownik. Zgłoszony przez pracowników projekt wolontariacki jest oceniany przez Radę Programową. Jeśli spełnia wyznaczone kryteria i zostanie pozytywnie oceniony, jego pomysłodawca otrzymuje dofinansowanie na realizację swojego projektu, wynoszące nawet do kilku tysięcy złotych. Program nie jest ograniczany przez ramy czasowe – pracownicy mogą w dowolnym momencie w ciągu roku starać się o dofinansowanie projektów wolontariackich.

¹⁸ *II Ogólnopolskie Badania Wolontariatu Pracowniczego w Polsce. Wolontariat pracowniczy w największych firmach w Polsce*, s. 7–8, http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/II_badania_wolontariatu_pracowniczego.pdf (data dostępu: 29.12.2017).

¹⁹ Wyniki badań podają za: I. Kuraszko, S. Augustyniak, op. cit., s. 054.

²⁰ *Wolontariat pracowniczy w polskich firmach. Analiza zjawiska*, s. 1–2, http://www.dobroczyncaroku.pl/files/biblioteka/35_TT_raport_badawczy_wolontariat.pdf (data dostępu: 28.12.2017).

²¹ Wskazane w artykule przykłady pochodzą z materiałów oraz danych publikowanych przez konkretne firmy, które podjęły się wdrożenia programów i działań w zakresie WP.

To pracownicy są pomysłodawcami projektów i mogą zdecydować, komu i w jaki sposób chcieliby pomóc, a każde z przeprowadzonych działań wolontariackich jest nieopowtarzalne. Realizowane projekty są różne, jak wolontariusze, którzy biorą w nich udział. Świadczą pomoc, dzieląc się swoją wiedzą i umiejętnościami, np. poprzez poprowadzenie warsztatów, organizowanie festynów, teatru kukiełkowego czy pomoc podczas zawodów sportowych²².

Tchibo Warszawa aktywnie bierze udział w inicjatywach promujących wolontariat i WP. Dyrektor Zarządzający Tchibo Warszawa jest członkiem „Koalicji Prezesi – Wolontariusze 2011”, a wolontariusze Tchibo aktywnie wspierają projekty realizowane przez Koalicję²³.

Fakty i dane: od 2009 r. realizowany jest w Polsce program WP Tchibo. Od tego czasu ponad 240 osób zostało wolontariuszami Tchibo, pracownicy przeznaczyli na wolontariat 1,6 tysiąca godzin i zrealizowali 45 autorskich projektów. Dzięki temu pomogli ponad 6 tys. osób w całej Polsce.

Polska Grupa Energetyczna SA

W Kodeksie etyki PGE czytamy:

Wspieramy na przejrzystych i obiektywnych zasadach działalność osób prawnych i osób fizycznych, w tym również pracowników GK PGE i członków ich rodzin, a także lokalnych społeczności w obszarach takich jak: nauka i edukacja, leczenie i ochrona zdrowia, pomoc społeczna, działalność ekologiczna i ochrona środowiska oraz sport, w tym sport dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych.

Jednym z filarów zaangażowania społecznego w Polskiej Grupie Energetycznej jest Fundacja PGE, która działa w celu zapewnienia transparentności działań oraz budowania zaangażowania wśród wszystkich grup interesariuszy, wspierając rozwój lokalnych społeczności, prowadząc działalność polegającą na przyznawaniu grantów oraz realizując autorskie programy społeczne.

Nasi pracownicy działają na rzecz społeczności lokalnych, angażując się m.in. w wolontariat pracowniczy²⁴.

WP PGE²⁵ to działanie polegające na wspieraniu przez firmę działalności prospołecznej pracowników, którzy, poświęcając czas wolny od pracy oraz wykorzystując swoje umiejętności, świadczą różnego rodzaju prace i usługi na rzecz wybranych przez siebie podmiotów. Formą wsparcia jest dofinansowanie, dzięki któremu pracownicy mogą realizować swoje projekty.

²² *Wolontariusz Tchibo. Chcę pomagać!*, <https://www.tchibo.com/servlet/content/1073378/-/index-page/tchibo/corporate-responsibility/wolontariat-pracowniczy-w-tchibo-warszawa.html> (data dostępu: 29.12.2017).

²³ *Wolontariat pracowniczy w Tchibo – Tchibo Warszawa*, <https://odpowiedzialnybiznes.pl/dobre-praktyki/wolontariat-pracowniczy-w-tchibo-tchibo-warszawa/> (data dostępu: 29.12.2017).

²⁴ *Kodeks etyki Grupy Kapitałowej PGE*, s. 27, <https://exatel.pl/wp-content/uploads/2016/12/kodeks-etyki-pge.pdf> (data dostępu: 29.12.2017).

²⁵ *Wolontariat pracowniczy*, <https://www.gkpgc.pl/fundacja/Programy/Wolontariat-pracowniczy> (data dostępu: 29.12.2017).

Program ma formę konkursu, w którym zespoły złożone z co najmniej 3 pracowników spółek Grupy Kapitałowej przygotowują projekt wolontariacki na rzecz lokalnej społeczności. Podczas wyboru najlepszych projektów Kapituła Programu bierze pod uwagę m.in.: wkład pracy własnej, cel projektu, planowane efekty działań. Projekty realizowane są w miejscach lokalizacji spółek i oddziałów Grupy Kapitałowej PGE na terenie całej Polski.

W latach 2014–2015 w programie udział wzięło ponad 200 wolontariuszy PGE – pracowników i członków ich rodzin, którzy przepracowali społecznie 16 500 godzin w czasie wolnym od pracy, realizując 70 projektów w 35 miejscowościach. Jak pokazały badania ewaluacyjne, dla 2/3 wolontariuszy PGE udział w programie był pierwszym doświadczeniem wolontariackim. Wszyscy zgodnie zadeklarowali, że w przyszłości chcą kontynuować pracę prospołeczną.

Celem programu wolontariackiego PGE „Pomagamy” jest aktywizacja oraz integracja pracowników, rozwój ich umiejętności i wspieranie w działaniach na rzecz najbliższego otoczenia.

Keller Sp. z o.o.

W Kodeksie etycznym deklaruje się prowadzenie WP, działalność charytatywną na rzecz różnych organizacji²⁶.

Firma Keller Sp. z o.o., choć mocno skoncentrowana na bieżącej działalności i rozwoju własnego przedsiębiorstwa, dostrzega ogromne potrzeby innych osób i podejmuje liczne przedsięwzięcia na ich rzecz bądź też wspiera cenne i ciekawe inicjatywy społeczne, z którymi zgłaszają się sami pracownicy firmy, a także różne organizacje i fundacje.

Jedną z organizacji, z którą firma współpracuje już od 2009 r., jest Fundacja „Mam Marzenie”. Celem tej organizacji jest spełnianie marzeń dzieci, które cierpią na choroby zagrażające ich życiu, często nieuleczalne.

Firma Keller Sp. z o.o. od 2012 r. współpracuje także z Fundacją „Pożywienie – Darem Serca”. Celem tej organizacji jest stworzenie programów masowego rozpowszechniania pożywienia, aby żadne dziecko nie było głodne. Pomoc dla tej fundacji to nie tylko wsparcie finansowe, lecz także inne doraźne akcje, np. użyczenie samochodu służbowego i pracownika do transportu warzyw, mrożonek lub innych artykułów spożywczych.

Miejszem, o którym firma Keller Sp. z o.o. w szczególności pamięta, jest Dom Samotnej Matki na Pradze w Warszawie. Akcje polegają na zebraniu artykułów spożywczych, środków czystości, ubrań dla dzieci i zabawek.

W 2012 r. firma Keller Sp. z o.o. wzięła również udział w akcji „Szlachetna paczka”, organizowanej przez Stowarzyszenie WIOSNA.

Aktywnie, poprzez przekazanie gadżetów na aukcję, w 2013 r. wsparło także akcję charytatywną „Gramy dla Pawła”, zorganizowaną przez rodziców Szkoły Podstawowej nr 344 w Warszawie.

Nadto Keller Polska podkreśla, że większość z podejmowanych akcji charytatywnych to samodzielne inicjatywy pracowników przedsiębiorstwa. Pracownicy bowiem samo-

²⁶ *Kodeks etyczny*, <http://www.keller.com.pl/o-firmie/kodeks-etyczny/113-polityka-csr> (data dostępu: 29.12.2017).

dzielnie nawiązali współpracę z fundacjami: „Mam Marzenie”, „Pożywienie – Darem Serca”, Grupą Ratowniczą R2 oraz Grupą Młodzieżową Aktywacja, byli również inicjatorami pomocy świątecznej dla Domu Samotnej Matki, udziału w akcji „Szlachetna paczka”.

To między innymi dzięki zaangażowaniu i pomocy naszych pracowników firma Keller Polska Sp. z o.o. dąży do poznania praktycznego wymiaru zrównoważonego rozwoju.²⁷

Grupa KĘTY SA

W Kodeksie Etycznym czytamy: *Angażujemy się społecznie poprzez działalność fundacji korporacyjnej*²⁸. W celu realizacji dobra publicznego powstała organizacja „Grupa Kęty Dzieciom Podbeskidzia”. Jej działalność skupia się na niesieniu pomocy wychowankom placówek opiekuńczo-wychowawczych, domów dziecka w zdobywaniu wykształcenia, wiedzy, kwalifikacji, które w konsekwencji umożliwiają im lepszy start w dorosłe, samodzielne życie. Fundacja stawia sobie również za cel wyrównywanie szans tych dzieci poprzez wspieranie ich aktywnego udziału w różnych lokalnych i ogólnopolskich wydarzeniach kulturalno-sportowych.

Formy prowadzenia WP przez Grupę Kęty SA to także zaangażowanie w lokalnych społecznościach oraz program grantowy „Razem z GRUPĄ”²⁹.

Pierwsza edycja tej akcji ogłoszona została w roku 2014, a zorganizowana w roku 2015. Pracownicy składali wówczas wnioski z inicjatywami społecznymi w swojej miejscowości wraz z deklaracją uczestnictwa w ich realizacji na zasadzie wolontariatu. Komisja wyłoniła 21 projektów, które otrzymały granty po 2 tys. zł. Łącznie Grupa Kęty przeznaczyła na pierwszą edycję programu kwotę 42 tys. zł.

W Grupie Kapitałowej jest prawie 3500 pracowników. Każdy żyje w pewnej społeczności lokalnej, zna jej potrzeby. Program, inspirowany dobrymi praktykami innych firm, dał możliwość jeszcze szerszego oddziaływania lokalnego poprzez zaangażowanie pracowników. Połączenie WP i wsparcia finansowego z firmy dało wspierający lokalny efekt.

Tak pod koniec 2014 roku promowana była pierwsza, pilotażowa edycja programu wolontaryjno-społecznego „Razem z GRUPĄ”:

*Chciałbyś wyremontować plac zabaw na osiedlu? Klasa twojego dziecka wymaga odnowienia, ale szkoła nie ma na to pieniędzy? Jesteś członkiem klubu sportowego, który potrzebuje nowej szatni? To wszystko będzie możliwe do zrealizowania. Wystarczy twoje zaangażowanie, a o pieniądze zadba Grupa Kęty*³⁰.

²⁷ *Wolontariat pracowniczy, działalność charytatywna na rzecz różnych organizacji*, <http://www.keller.com.pl/o-firmie/kodeks-etyczny/113-polityka-csr> (data dostępu: 29.12.2017).

²⁸ *Kodeks Etyczny, Zasady etyki i postępowania w biznesie w grupie kapitałowej GRUPA KĘTY S.A.*, s. 6, http://www.grupakety.com/Media/files/Kodeks_Etyczny.pdf (data dostępu: 29.12.2017).

²⁹ *Ibidem*, s. 6, (data dostępu: 29.12.2017).

³⁰ *„Razem z GRUPĄ” – społeczne zaangażowanie Grupy Kęty*, <http://www.grupakety.com/pl/wydarzenia-csr,50/945,razem-z-grupa-spoeczne-zaangazowanie-grupy-kety.html> (data dostępu: 29.12.2017).

Obecnie firma ogłosiła już czwartą edycję programu wolontaryjno-społecznego „Razem z GRUPĄ”. Zgodnie z zapowiedzią, pula przeznaczona na granty w I półroczu 2018 r. wynosi 40 tys. zł³¹.

Grupa Polpharma SA

Pracownicy Polpharmy chętnie pomagają innym, jednocząc się wokół idei „Ludzie pomagają Ludziom”³².

W 2013 roku we wszystkich lokalizacjach Grupy Polpharma w Polsce wdrożono Program Wolontariatu Pracowniczego. Program realizowany jest na zasadzie konkursu grantowego i zakłada dofinansowanie 20 najciekawszych projektów zgłoszonych przez pracowników. Projekty mogą być zgłaszane w następujących kategoriach: zdrowie i profilaktyka zdrowotna, poprawa jakości życia, edukacja i wyrównywanie szans, pomoc humanitarna, rozwój lokalny i ekologia. W I edycji programu ponad 100 wolontariuszy Grupy Polpharma zrealizowało prace wolontariackie na rzecz placówek i organizacji, mających pod opieką ponad 1000 beneficjentów. W ramach II edycji programu 157 wolontariuszy m.in. przeprowadziło remonty kilku placówek opiekuńczo-wychowawczych i zorganizowało akcje edukacyjne.

Ponadto około 100 menedżerów marketingu i sprzedaży w ramach corocznej akcji wolontariatu remontuje wspólnie wybrany ośrodek. Odnowili m.in. Ośrodek Wsparcia Dziecka i Rodziny w Michalinie i budynek Warsztatu Terapii Zajęciowej w Tomaszowie Mazowieckim. Zagospodarowali plac do rehabilitacji osób niepełnosprawnych w Białej Rawskiej i wykończyli pomieszczenia w nowo wybudowanym Domu Samotnej Matki w Ełku.

Pracownicy co roku wcielają się w rolę Świętych Mikołajów, spełniając prośby dzieci z ośrodków opiekuńczo-wychowawczych oraz świetlic środowiskowych. W 2015 roku rozpoczęto współpracę z organizatorami „Szlachetnej paczki”.

ENEA SA

„Nie taki prąd straszny” – to główny program wolontariacki ENEA SA – akcja edukacyjna dla dzieci³³.

Jest to propozycja skierowana do najmłodszych w wieku 3–9 lat. Lekcje są prowadzone przez pracowników Enea. Prąd jest codziennym towarzyszem w domu i w pracy. Podkreśla się, że dzieci są najczęstszymi ofiarami porażenia prądem. Dlatego dorośli muszą tłumaczyć, czym jest prąd i jak się z nim obchodzić w różnych sytuacjach.

Jako energetycy czujemy się szczególnie odpowiedzialni za bezpieczeństwo najmłodszych. Chcemy ich także uczyć odpowiedzialności za środowisko i promować nawyk oszczędzania energii od najmłodszych lat.

³¹ Program wolontaryjno-społeczny „Razem z GRUPĄ” – IV edycja, <http://www.grupakety.com/pl/wydarzenia-csr,50/1297,program-wolontaryjno-spoeczny-razem-z-grupa-iv-edycja.html> (data dostępu: 17.04.2018).

³² Wolontariat pracowniczy, <http://www.polpharma.pl/wolontariat-pracowniczy/> (data dostępu: 29.12.2017).

³³ Wolontariat pracowniczy, Akcja edukacyjna dla dzieci: Nie taki prąd straszny, <https://www.enea.pl/pl/grupa-enea/odpowiedzialny-biznes/wolontariat-pracowniczy/o-programie/nie-taki-prad-straszny> (data dostępu: 29.12.2017).

Zgodnie z informacjami zawartymi na stronie internetowej ENEA SA na lekcji dzieci: mogą dowiedzieć się, co to jest i jak powstaje prąd, oglądają film animowany, wspólnie wykonują zadania i eksperymenty, otrzymują gadżety oraz pamiątkowe certyfikaty.

Program „Nie taki prąd straszny” uzyskał patronat wielkopolskiego kuratora oświaty oraz wicewojewody wielkopolskiego.

PKN ORLEN

Oto fragment Kodeksu Etycznego tej firmy:

Lokalne społeczności: Czujemy się częścią społeczeństwa, w którym funkcjonujemy. Dlatego w poczuciu odpowiedzialności dobrowolnie przyjmujemy na siebie zobowiązania wspierające lokalne środowiska. Dążymy do zbudowania trwałych, opartych na partnerstwie i zaufaniu relacji z lokalnymi społecznościami³⁴.

PKN ORLEN:

- (1) wspiera lokalne inicjatywy oparte na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego, służące podniesieniu jakości życia mieszkańców;
- (2) angażuje się w działania charytatywne, pomagając biednym i potrzebującym;
- (3) zachęca pracowników do działań charytatywnych na rzecz lokalnych społeczności.

WP PKN ORLEN powstał w 2004 roku z myślą o wszystkich pracownikach Grupy ORLEN, którzy chcą pomagać innym. W ramach programu pracownicy inicjują oraz wspierają wiedzą, doświadczeniem czy też pracą fizyczną wszelkie działania, jakie są realizowane w ramach poszczególnych inicjatyw społecznych.

Pracownicy koncernu chętnie angażują się w działania dobroczynne, a pomagają na wiele sposobów, starając się reagować na aktualne potrzeby otoczenia, czego przykładem mogą być chociażby doraźne akcje, jak pomoc powodzianom, dostarczanie posiłki dla nowo otwartego oddziału dziecięcego w szpitalu w Płocku czy sadzenie drzew i porządkowanie terenów zielonych. Działania Wolontariatu Pracowniczego ORLEN integrują pracowników między sobą, ale też ze społecznościami, na rzecz których działają, wzmacniają poczucie społecznej odpowiedzialności i dają motywację do realizacji wspólnych celów.

W koncernie, oprócz akcji podejmowanych spontanicznie, przez ponad dekadę realizowano stałe, cykliczne projekty:

- (1) 12 akcji „Namalujmy uśmiech”, których celem było odnawianie i wyposażanie domów dziecka i placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- (2) 5 edycji projektu „Zaczarowany Tornister”, w ramach którego pracownicy kupowali wyprawki szkolne dla dzieci z ubogich rodzin z terenu Płocka i Lubelszczyzny,

³⁴ *Kodeks Etyczny Orlen*, s. 7, http://www.orleneko.pl/PL/ofirmie/KulturaKorporacyjna/Documents/Kodeks_Etyczny_Eko.pdf (data dostępu: 29.12.2017).

- (3) 8 edycji akcji świątecznej „Spełniamy marzenia”, podczas której pracownicy objęli pomocą podopiecznych państwowych oraz rodzinnych domów dziecka z całej Polski.

W sumie przez ponad 10 lat funkcjonowania programu pomocy udzielono ponad 3200 beneficjentom.

Wolontariat 3.0 to:

- (1) konkurs grantowy, w którym firma przyznaje pracownikom środki finansowe na realizację ich własnej inicjatywy społecznej,
- (2) akcje wolontariackie organizowane cyklicznie przez PKN ORLEN,
- (3) integracja grupowa oparta na realizacji działań dobroczynnych³⁵.

Bank Handlowy w Warszawie SA

Program WP Citi³⁶ został uruchomiony w czerwcu 2005 roku i od tego czasu rozwinął się w największą inicjatywę tego typu w Polsce oraz zdobył pozycję najlepszego w swojej dziedzinie. Fundacja zachęca pracowników do dzielenia się wiedzą, doświadczeniem i umiejętnościami oraz wspierania różnorodnych przedsięwzięć społecznych.

Celem programu WP jest wspieranie i rozwijanie zaangażowania społecznego pracowników banku.

Konstrukcja programu oparta jest na kilku filarach:

- (1) Dniu Wolontariusza, tzn. możliwości otrzymania przez pracownika dodatkowego dnia wolnego w roku z przeznaczeniem na pracę społeczną;
- (2) Wspieraniu wolontariuszy poprzez: ubezpieczenie OC i NNW, zwroty kosztów podróży, wyżywienia i noclegu, poniesionych w ramach pracy wolontariackiej;
- (3) Systemie Wspomagania Wolontariatu, dzięki któremu wolontariusze w łatwy sposób – za pomocą internetu – mogą skorzystać z bazy projektów wolontariackich, by wyszukać interesujące ich działania, śledzić własne zaangażowanie w pracę w ramach wolontariatu oraz poznawać inicjatywy wspierane przez fundację. Pracownicy banku, dzięki systemowi, mają szeroki wybór ofert zaangażowań wolontariackich nadsyłanych z Centrum Wolontariatu.

Najważniejszym z programów jest Światowy Dzień Citi dla Społeczności – ogólnoswiatowy projekt Citi, w ramach którego pracownicy banku wraz z rodzinami, znajomymi i wszystkimi chętnymi starają się rozwiązać konkretne problemy społeczne, które występują w bliskich im społecznościach. W dwunastej edycji akcji w roku 2017 wolontariusze Banku Handlowego w Warszawie SA ze znajomymi i członkami rodzin zaangażowali się 3 356 razy, realizując 230 projektów i pomagając ponad 28 tys. odbiorców.

Fundacja wspiera również wolontariuszy finansowo i organizacyjnie podczas akcji „Zostań Asystentem Św. Mikołaja”. W jej ramach wolontariusze z banku organizują liczne zabawy mikołajowe dla dzieci z domów dziecka i świetlic środowiskowych, połączone z obdarowywaniem ich prezentami, przygotowanymi przez pracowników banku.

³⁵ *Wolontariat pracowniczy*, http://www.ornen.pl/PL/Odpowiedzialny_Biznes/Dobroczynosc/Wolontariat-Pracowniczy/Strony/default.aspx (data dostępu: 29.12.2017).

³⁶ *Program wolontariatu pracowniczego w City* <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/6151.htm> (data dostępu: 29.12.2017).

Od 2006 roku pracownicy Banku Handlowego w Warszawie SA w Polsce zaangażowali się już ponad 24 tys. razy, przepracowując prawie 133 tys. godzin. Dzięki ich działaniom pomoc dotarła do ponad 285 tys. osób na terenie całego kraju³⁷.

Provident Polska SA

W Raporcie Społecznej Odpowiedzialności Biznesu Provident Polska SA³⁸ czytamy m.in.:

Provident jest otwarty na dialog i współpracę. Poprzez prowadzone programy społeczne oraz WP aktywnie angażuje interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych w realizację wspólnych inicjatyw.

„Tak! Pomagam” to program WP. Wolontariusze – pracownicy i doradcy klienta sami wybierają organizacje, którym chcą pomóc. Wolontariat obejmuje różnorodne formy wsparcia: remonty wnętrz, placów zabaw, a także organizacje wycieczek dla dzieci czy imprez okolicznościowych. W ramach programu „Tak! Pomagam” Spółka dwa razy w roku ogłasza konkurs na projekty o tematyce wolontariackiej. Są one oceniane przez niezależną Radę Programową. Na realizację najlepszych pomysłów firma przekazuje granty finansowe³⁹.

A oto program „Tak! Pomagam” w liczbach: 11 lat działania, 21 edycji programu WP, w każdej edycji bierze udział blisko 400 wolontariuszy, 534 zrealizowanych projektów na terenie całej Polski, ponad 1 400 tys. złotych – to środki przekazane przez firmę na realizację projektów, blisko 1000 godzin przepracowanych w każdej edycji⁴⁰.

Orange Polska SA

Udział pracowników Orange Polska w inicjatywach społecznych oraz spontaniczne organizowanie akcji wolontariackich sprawiły, że firma w 2003 roku stworzyła program WP. Był on odpowiedzią na zaangażowanie społeczne pracowników, jednocześnie zachęcał ich do realizacji pasji i zainteresowań poprzez tworzenie projektów pomocy społecznościom lokalnym. Od tamtej pory program wolontariatu pracowniczego jest koordynowany i wspierany organizacyjnie, merytorycznie i finansowo.

Wolontariusze Orange Polska mają wiele możliwości działania. Mogą:

- (1) zaangażować się w programy Fundacji Orange na rzecz najmłodszych,
- (2) realizować własne projekty wolontariackie w oparciu o grant od fundacji,

³⁷ Program wolontariatu pracowniczego, Projekty, <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/6602.htm>, (data dostępu: 29.12.2017).

³⁸ Raport Społecznej Odpowiedzialności Biznesu PROVIDENT POLSKA, s. 112, https://kariera-provident.pl/upload/userfiles/files/RaportProvident_Spoleczna%20Odpowiedzialnosc%20Biznesu.pdf (data dostępu: 28.12.2017).

³⁹ „Tak! Pomagam”, <http://providentpolska.pl/odpowiedzialny-biznes/takpomagam> (data dostępu: 29.12.2017).

⁴⁰ Provident po raz 22. wesprze projekty wolontariackie – w ich wyborze pomogą internauci, <http://media-provident.pl/pr/357587/provident-po-raz-22-wesprze-projekty-wolontariackie-w-ich-wyborze-pomoga-internauci> (data dostępu: 17.04.2018).

- (3) brać udział w akcjach charytatywnych, które wspiera Orange Polska (np. pomoc ofiarom powodzi, „Masa na Autyzm”, imprezy sportowe w ramach Olimpiad Specjalnych),
  - (4) prowadzić zespołowe projekty wolontariackie na wyjazdach szkoleniowych.
- Różnorodna jest aktywność wolontariuszy w programach fundacji:
- (1) „Edukacja z Internetem” – wolontariusze prowadzą dla najmłodszych warsztaty poświęcone bezpiecznemu korzystaniu z internetu. Odwiedzają szkoły, domy dziecka, szpitale i świetlice. Ich zaangażowanie w program „Edukacja z Internetem” to typowy przykład wolontariatu kompetencyjnego, który zakłada wykorzystanie doświadczeń i kwalifikacji związanych z profilem działalności firmy w pomaganiu innym.
  - (2) „Orange dla bibliotek” – pracownicy Orange organizują czas wolny dzieciom w bibliotekach publicznych w swojej okolicy oraz prowadzą lekcje o bezpiecznym korzystaniu z internetu, pomagają w obsłudze komputera oraz czytają książki najmłodszym.
  - (3) „Telefon do Mamy” – wolontariusze Orange Polska odwiedzają dzieci w szpitalach, remontują szpitalne świetlice i zmieniają je w kolorowe Bajkowe Kąciki.
  - (4) „Zostań Mikołajem” – wolontariusze przebierają się w stroje Mikołaja, odwiedzają małych pacjentów w szpitalach, wręczają im prezenty, przygotowują gwiazdkowe konkursy i przedstawienia⁴¹.

Danone Sp. z o.o.

Program WP w Danone działa w oparciu o „Zbiórkę Żywności Podziel się Posiłkiem”, realizowaną raz do roku przez partnera strategicznego programu – Banki Żywności. Zbiórka trwa dwa dni (piątek i sobota) i jest organizowana w ok. 2 tys. sklepów w całej Polsce. Przez dwa dni wolontariusze zbierają ryż, makarony, konserwy, soki, napoje, słodycze. Dyżur wolontariusza trwa cztery godziny. Wydarzenie to ogromna praca wolontariuszy – rekrutowanych przez lokalne Banki Żywności, a także przez pracowników – wolontariuszy Danone⁴².

Wolontariat kompetencyjny prawników

Wolontariat kompetencyjny prawników „Centrum Pro Bono” zapewnia organizacjom non-profit dostęp do bezpłatnej pomocy prawnej świadczonej przez renomowane kancelarie prawne. Centrum współpracuje z 42 kancelariami z całej Polski i stanowi odpowiedź na potrzeby tych kancelarii prawnych, które chciałyby rozwijać działalność *pro bono*. Dotychczas za pośrednictwem „Centrum Pro Bono” prawnicy udzielili bezpłatnej pomocy prawnej ponad 150 organizacjom. Kancelarie współpracujące z „Centrum Pro Bono” mają dostęp do zgłoszonych przez organizacje pozarządowe pytań. Prawnicy mogą

⁴¹ *Innowacje z sercem. Przegląd działań Fundacji Orange w latach 2006–2011*, https://fundacja.orange.pl/files/user_files/user_upload/publikacje/przegląd_dzialan_2006-2012_fundacja_orange.pdf (data dostępu: 27.12.2017).

⁴² *Spoleczna odpowiedzialność*, <https://danone.pl/Spoleczna-odpowiedzialnosc2> (data dostępu: 27.12.2017).

wybrać sprawę najlepiej odpowiadającą ich zainteresowaniom lub specjalizacji. Dzięki takiej pomocy prawnej fundacje i stowarzyszenia mogą działać coraz sprawniej i skuteczniej, a prawnicy uczestniczą w ciekawych projektach społecznych⁴³.

Bank Millennium SA

Fundacja Banku Millennium stworzyła program WP Millantrop skierowany do lokalnych społeczności. Umożliwia on zaangażowanie się w wolontariat na dwa sposoby – poprzez samodzielne zorganizowanie akcji wolontariackiej lub udział w projekcie prowadzonym przez fundację. Program realizowany jest od 2016 r., łącznie wzięło w nim udział ponad 300 wolontariuszy (pracowników banku, ich rodzin i znajomych), do tej pory wykonano 11 projektów na rzecz szkół, placówek opiekuńczych oraz ochrony środowiska⁴⁴.

Millantrop to program, w którym każdy z pracowników Grupy Banku Millennium może spróbować swoich sił jako wolontariusz. Chętne osoby mogą zaangażować się w „gotowe”, oferowane przez fundację programy edukacji finansowej lub też w konkursie grantowym wygrać finansowanie realizacji wymyślonych samodzielnie akcji. Do konkursu mogą być zgłaszane projekty dotyczące edukacji finansowej, rozwoju przedsiębiorczości, projektów międzypokoleniowych oraz projektów dla dzieci i młodzieży, wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ochrony środowiska. Największe szanse na wygraną będą miały te akcje, w które zaangażuje się wielu wolontariuszy, z których skorzysta największa liczba odbiorców i które będą miały długotrwały wpływ na życie społeczności lokalnej⁴⁵.

Poczta Polska SA

Działania w zakresie promowania odpowiedzialności Poczty Polskiej SA wobec społeczeństwa rozpoczęły się w 2011 r. Realizacja działań z zakresu WP to przede wszystkim wspieranie fundacji i organizacji pozarządowych oraz realizacja projektów na rzecz społeczności lokalnych. Pracownicy angażują się w takie akcje, jak np. „Szlachetna paczka”, organizują program „Bezpieczny Staż w Poczcie Polskiej” i uczestniczą w wydarzeniach organizowanych przez Fundację „Integracja”, malują świetlice w szpitalach, zbierają książki do szpitalnych bibliotek i materiały szkolne dla ubogich rodzin. W Poczcie Polskiej działa także Strefa Krwiodawców, skupiająca osoby, które honorowo oddają krew.

Ponadto wolontariusze Poczty Polskiej prowadzą Fundację „Pocztowy Dar”, posiadającą status organizacji pożytku publicznego. Najważniejsze działania organizowane lub dofinansowywane przez fundację to: program stypendialny dla zdolnych dzieci i młodzieży, dofinansowanie rehabilitacji, zakupu leków i sprzętu rehabilitacyjnego, pomoc socjalna dla pracowników będących ofiarami klęsk żywiołowych oraz wspieranie inicjatyw innych organizacji pozarządowych⁴⁶.

⁴³ *Centrum Pro Bono*, www.centrumprobono.pl (data dostępu: 27.12.2017).

⁴⁴ *Sprawozdanie Zarządu z działalności Banku Millennium i Grupy Kapitałowej Banku Millennium za 2017 rok*, s. 77, <http://www.parkiet.com/assets/pdf/PA255656226.pdf> (data dostępu: 17.04.2018).

⁴⁵ *Rusza Millantrop – program wolontariatu pracowniczego Fundacji Banku Millennium*, <https://www.bankmillennium.pl/o-banku/centrum-prasowe/informacje-prasowe/-/news-info/28-06-2016-rusza-millantrop-program-wolontariatu-pracowniczego-fundacji-banku-millennium> (data dostępu: 28.12.2017).

⁴⁶ *Poczta Polska odpowiedzialna społecznie (CSR)*, <https://www.poczta-polska.pl/o-nas/> (data dostępu: 28.12.2017).

Credit Agricole Bank Polska SA

Program WP tego banku, nazwany „Działam, bo lubię”⁴⁷, obejmuje m.in. kampanię edukacyjną „Bank z klasą. Cała wiedza o bankowości”, program grantowy i „Świąteczną Zbiórkę Żywności”. „Bank z klasą” to autorska społeczna kampania firmy, mająca na celu pomoc szkołom w edukacji dzieci z podstawowej wiedzy bankowej, finansowej i przedsiębiorczości. Zajęcia z uczniami prowadzą pracownicy – wolontariusze banku. Lekcje zaplanowane są na trzy lata, czyli na tyle, ile trwa edukacja wczesnoszkolna.

Pracownicy mogą też wnioskować do zarządu banku o dofinansowanie ich własnych projektów wolontariackich. Konkurs grantowy ma zachęcić wszystkich pracowników do działania na rzecz innych. Wpiszą się tym samym w politykę banku związaną ze społeczną odpowiedzialnością i troską o społeczność lokalne. Pracownicy – wolontariusze mogą ubiegać się o granty w wysokości do 2 tys. zł na dofinansowanie własnych działań związanych z wolontariatem. O tym, które projekty bank wesprze, zdecydują wszyscy pracownicy w intranetowym głosowaniu.

Getin Noble Bank SA

WP „Zgrana Ekipa” obejmuje program grantowy dla pracowników Getin Noble Banku – umożliwi im realizowanie dowolnych przedsięwzięć społecznych przy wsparciu finansowym firmy. Zapoczątkowany w 2012 r. program „Zgrana Ekipa” to główna praktyka Getin Noble Banku w rozwijanych obecnie działaniach CSR.

Z kolei „Getin Dzieciom” to projekt wsparcia hospicjów dziecięcych. Projekt ten zakładał stworzenie przez pracowników słuchowiska dla pacjentów Warszawskiego, Wrocławskiego i Śląskiego Hospicjum we współpracy z Magdaleną Rózczką. Oprócz tego zorganizowano „Bieg Fair Play” – bieg dobroczynny pracowników banku i „Getin Crew” – jako wsparcie idei honorowego dawstwa krwi i szpiku⁴⁸.

Kompania Piwowarska SA

Program WP „Kompania Wolontariuszy” powstał dzięki wolontariuszom i dla wolontariuszy troszczących się o społeczność lokalne. Wolontariusze – pracownicy Kompanii Piwowarskiej z energią i otwartością, a przede wszystkim z potrzeby serca, angażują się w działalność społeczną na rzecz instytucji i organizacji pozarządowych. Dzielą się czasem, umiejętnościami i wiedzą, a Kompania Piwowarska umożliwia im takie działania także w trakcie pracy, wspierając je finansowo i organizacyjnie. Pomoc ta jest skuteczna i namacalna. Polega m.in. na wsparciu rzeczowym (zbiórki odzieży, karmy dla zwierząt itp.), pracach remontowych, budowlanych, doradztwie, przeprowadzeniu lekcji szkolnych, szkoleń i warsztatów dla młodzieży.

⁴⁷ *Działaj, bo lubię!* – wolontariat pracowniczy w Credit Agricole, <https://media.credit-agricole.pl/informacje-prasowe/2012/dzialaja-bo-lubia-wolontariat-pracowniczy-w-credit-agricole> (data dostępu: 27.12.2017).

⁴⁸ *Wolontariusze Getin Noble Banku docenieni*, <https://www.getinbank.pl/biuro-prasowe/2013/wolontariusze-getin-noble-banku-docenieni> (data dostępu: 29.12.2017).

Z kolei w ramach projektu ekologicznego „Postaw na Las”, przeprowadzonego we współpracy z Fundacją „Aeris Futuro”, 33 wolontariuszy posadziło 3000 sadzonek sosny, lipy i brzozy, dzięki czemu część lasu w Puszczy Knyszyńskiej została odnowiona. Z tej okazji umieszczona została tablica pamiątkowa, która wspominać będzie to wspólne wydarzenie. Dorosłe drzewa będą co roku dostarczały tlenu dla 200 osób⁴⁹.

6. Podsumowanie

Znaczenie WP w kształtowaniu społecznie odpowiedzialnego biznesu wśród międzynarodowych przedsiębiorstw jest niezaprzeczane. Jednakże w ostatnim czasie również firmy działające w Polsce zaczynają dostrzegać pozytywną rolę, jaką odgrywa zaangażowanie w działalność społeczną. Prowadzone w tym obszarze badania wskazują na różnorodne korzyści, jakie niesie WP. O dodatnich jego aspektach można mówić zarówno w odniesieniu do pracodawców, którzy wspomagają akcje charytatywne, jak i pracowników zaangażowanych w ich prowadzenie.

Organizacja WP jest najlepszą z praktyk umożliwiających współdziałanie pracodawcy i pracowników w celu realizacji ważnego społecznie przedsięwzięcia. Wprowadzenie programów wolontariackich jest uwarunkowane szeregiem czynników, które można rozpatrywać zarówno z perspektywy korzyści zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Aktywność z tego zakresu ma szczególny wpływ na budowanie pozytywnego wizerunku przedsiębiorstwa, zwłaszcza gdy podejmowane są działania o zasięgu lokalnym – których beneficjentami jest miejscowa społeczność. WP jest jednocześnie sposobem na integrację, rozwój, zdobywanie nowych umiejętności oraz tworzenie i umacnianie więzi społecznych. Jednakże, podejmując taką działalność, należy liczyć się także z różnorodnymi przeszkodami i barierami, które pojawiają się w fazach wdrażania i realizowania poszczególnych akcji. Wśród trudności występujących najczęściej wyróżnia się te o podłożu psychologicznym, instytucjonalnym oraz prawnym.

Przeprowadzone powyżej analizy stanowią kompleksową charakterystykę WP pod względem jego istoty, różnych form i typologii oraz skali obecności w Polsce wraz z prezentacją wybranych przykładów. Rozważania te nie obejmują ewaluacji tej instytucji, określenia jej potencjału i związanych z nią zagrożeń oraz czynników niewielkiej popularności w Polsce, wymaga to bowiem odrębnej i pogłębionej refleksji.

Poddając pod rozwagę powyższe, należy stwierdzić, że kolejne przykłady wdrażania programów charytatywnych w przedsiębiorstwach potwierdzają tezę o rozpowszechnieniu się zjawiska WP w Polsce. Należy mieć jednocześnie nadzieję, że dzięki pogłębionej analizie tej formy zaangażowania społecznego oraz szerszej kampanii informacyjnej wzrośnie świadomość przedsiębiorców i pracowników, co przyniesie korzyści w postaci kolejnych form aktywności wolontariackiej.

⁴⁹ *Kompania wolontariuszy. Komu pomagamy*, <http://www.kp.pl/odpowiedzialnosc-spoeczna/kompania-wolontariuszy/o-wolontariacie> (data dostępu: 29.12.2017).

Bibliografi

- II Ogólnopolskie Badania Wolontariatu Pracowniczego w Polsce. Wolontariat pracowniczy w największych firmach w Polsce*, http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/II_badania_wolontariatu_pracowniczego.pdf.
- Centrum Pro Bono*, www.centrumprobono.pl. Dudkiewicz M., *Wolontariat pracowniczy – między emocjami a racjonalnością*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011.
- Działają, bo lubią!* – *wolontariat pracowniczy w Credit Agricole*, <https://media.credit-agricole.pl/informacje-prasowe/2012/dzialaja-bo-lubia-wolontariat-pracowniczego-w-credit-agricole>.
- Gołaszewska-Kaczan U., *Przeszłość wolontariatu pracowniczego – e-wolontariat?*, „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2017, vol. 20, nr 3, s. 97–105.
- Gołaszewska-Kaczan U., *Zaangażowanie społeczne przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009.
- Innowacje z sercem*, https://fundacja.orange.pl/files/user_files/user_upload/publikacje/przeglad_dzialan_2006-2012_fundacja_orange.pdf.
- Kawińska M., *Człowiek w perspektywie pracy a rozwój wolontariatu pracowniczego* [w:] *Przedsiębiorczość i obywatelskość w perspektywie katolickiej nauki społecznej*, red. S. Zaręba, A. Wysocki, Wyd. UKSW, Warszawa 2015, s. 231–251.
- Każmierczak M., *Wolontariat pracowniczy jako przejaw społecznej odpowiedzialności nie tylko dużych przedsiębiorstw*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2016, t. 4, nr 10, s. 23–37.
- Kodeks etyczny*, <http://www.keller.com.pl/o-firmie/kodeks-etyczny/113-polityka-csr>.
- Kodeks Etyczny Orlen*, http://www.orleneko.pl/PL/ofirmie/KulturaKorporacyjna/Documents/Kodeks_Etyczny_Eko.pdf.
- Kodeks Etyczny, Zasady etyki i postępowania w biznesie w grupie kapitałowej GRUPA KĘTY S. A.*, http://www.grupakety.com/Media/files/Kodeks_Etyczny.pdf.
- Kodeks Etyki Grupy Kapitałowej PGE*, <https://exatel.pl/wp-content/uploads/2016/12/kodeks-etyki-pge.pdf>.
- Komosa P., D. Dorska, *Wybrane aspekty prawne wolontariatu pracowniczego*, http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/aspekty_prawne_WP.pdf.
- Kompania wolontariuszy. Komu pomagamy*, <http://www.kp.pl/odpowiedzialnosc-spoeczna/kompania-wolontariuszy/o-wolontariacie>.
- Kuraszko I., S. Augustyniak, *15 polskich przykładów społecznej odpowiedzialności biznesu*, Wyd. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2009.
- Lustyk D., *Wolontariat pracowniczy jako narzędzie budowania kapitału społecznego firmy* [w:] *Człowiek i organizacja – dylematy współczesnego zarządzania*, red. W. Harasim, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2014, s. 79–93.
- Poczta Polska odpowiedzialna społecznie (CSR)*, <https://www.poczta-polska.pl/o-nas/>.
- Program wolontaryjno-spoeczny „Razem z GRUPĄ” – IV edycja*, <http://www.grupakety.com/pl/wydarzenia-csr/50/1297,program-wolontaryjno-spoeczny-razem-z-grupa-iv-edycja.html>.
- Program wolontariatu pracowniczego, Projekty*, <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/po-lish/6602.htm>.
- Program wolontariatu pracowniczego w City*, <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/po-lish/6151.htm>.

- Provident po raz 22. wesprze projekty wolontariackie – w ich wyborze pomogą internauci*, <http://media-provident.pl/pr/357587/provident-po-raz-22-wesprze-projekty-wolontariackie-w-ich-wyborze-pomoga-internauci>.
- Raport Społecznej Odpowiedzialności Biznesu PROVIDENT POLSKA*, https://kariera-provident.pl/upload/userfiles/files/RaportProvident_Spoleczna%20Odpowiedzialność%20Biznesu.pdf.
- „Razem z GRUPĄ” – społeczne zaangażowanie Grupy Kęty*, <http://www.grupakety.com/pl/wydarzenia-csr,50/945,razem-z-grupa-spoeczne-zaangazowanie-grupy-kety.html>.
- Rusza Millantrop – program wolontariatu pracowniczego Fundacji Banku Millennium*, <https://www.bankmillennium.pl/o-banku/centrum-prasowe/informacje-prasowe/-/news-info/28-06-2016-rusza-millantrop-program-wolontariatu-pracowniczego-fundacji-banku-millennium>.
- Tak! Pomagam*, <http://providentpolska.pl/odpowiedzialny-biznes/takpomagam>.
- Spoleczna odpowiedzialność*, <https://danone.pl/Spoleczna-odpowiedzialnosc2>.
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Banku Millennium i Grupy Kapitałowej Banku Millennium za 2017 rok*, <http://www.parkiet.com/assets/pdf/PA255656226.pdf>,
- Wolontariat pracownicy*, <https://www.gkpge.pl/Fundacja/Programy/Wolontariat-pracownicy>.
- Wolontariat pracownicy*, http://www.orlen.pl/PL/Odpowiedzialny_Biznes/Dobroczynnosc/WolontariatPracownicy/Strony/default.aspx
- Wolontariat pracownicy*, <http://wolontariatpracownicy.pl/wpisy/wolontariat-pracownicy>.
- Wolontariat pracownicy*, <http://www.polpharma.pl/wolontariat-pracownicy/>.
- Wolontariat pracownicy [w:] Encyklopedia CSR, Forum Odpowiedzialnego Biznesu*, <http://odpowiedzialnybiznes.pl/hasla-encyklopedii/wolontariat-pracownicy/>.
- Wolontariat pracownicy, Akcja edukacyjna dla dzieci: Nie taki prąd straszny*, <https://www.enea.pl/pl/grupaenea/odpowiedzialny-biznes/wolontariat-pracownicy/o-programie/nie-taki-prad-straszny>.
- Wolontariat pracownicy, działalność charytatywna na rzecz różnych organizacji*, <http://www.keller.com.pl/o-firmie/kodeks-etyczny/113-polityka-csr>.
- Wolontariat pracownicy w 10 krokach – Fundacja Jeden Drugiemu*, http://www.jedendrugiemu.pl/docs/Broszura_DRUK.pdf.
- Wolontariat pracownicy w polskich firmach. Analiza zjawiska*, http://www.dobroczyncaroku.pl/files/biblioteka/35_TT_raport_badawczy_wolontariat.pdf.
- Wolontariat pracownicy w Tchibo – Tchibo Warszawa*, <https://odpowiedzialnybiznes.pl/dobre-praktyki/wolontariat-pracownicy-w-tchibo-tchibo-warszawa/>.
- Wolontariat pracownicy za granicą / Projekt Abroad*, <https://www.projects-abroad.pl/projekty/wolontariaty-pracownicze>.
- Wolontariusz Tchibo. Chcę pomagać!*, <https://www.tchibo.com/servlet/content/1073378/-/index-page/tchibo/corporate-responsibility/wolontariat-pracownicy-w-tchibo-warszawa.html>.
- Wolontariusze Getin Noble Banku docenieni*, <https://www.getinbank.pl/biuro-prasowe/2013/wolontariusze-getin-noble-banku-docenieni>.
- Żurek K., *Wolontariat pracownicy: angażowanie pracowników, bariery, korzyści*, <https://odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/wolontariat-pracownicy-angazowanie-pracownikow-bariery>.

